

tumszolgáltatók nem helyettesíthetik a hagyományos könyvtárközi kölcsönzést, de növelhetik a meglévő szolgáltatások rugalmasságát és eredményességét, a felhasználók számára elmélyíthetik számos szükséges folyóirat hozzáférését.

/MANCINI, A. D.: Vergleich kommerzieller Dokumentlieferdienste: Erleichterter Zugriff auf die aktuelle Zeitschriftenliteratur. = Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, 44. köt. 4. sz. 1997. p. 419–432./

(Viszocsek Eszter)

Az európai társadalomtudományi adatbázis

Az első kezdeményezések egy európai társadalomtudományi összehasonlító adatbázis létrehozására az 1950-es években kezdődtek meg, egyrészt az akkor még Európai Közösségeknek nevezett intézmény statisztikai osztályának létrehozásával, másrészt kutatói részről egy erőteljes szabványosítási, archiválási és kooperációs igény és kezdeményezések elindulásával. Az alábbiakban néhány eredményről számolunk be.

Eurostat

Az *Eurostat*, az Európai Közösség statisztikai hivatala, Luxemburgban székel. Fő feladata, hogy munkájával elősegítse az Európai Közösség intézményeinek döntéshozatalait. Ennek elérésére a 15 tagországból és régióikból származó adatokat összehasonlítja, elemzi, s eredményeit nyomtatott kiadványokban és adatbázisokban közzéteszi. Célja továbbá, hogy tevékenységével segítse az osztályozási, metodológiai szabványok kialakítását és használatát, segítse az egységes Európai Statisztikai Rendszer (European Statistical System) létrehozását. Mindennek ellenére az *Eurostat* adataihoz való hozzáférés korlátozott. Ennek az oka az egyes tagállamok mikroadataihoz való hozzáférésről szóló rendeletek különbözősége, amely megnehezíti egy általános hozzáférési megállapodás megkötését.

CESSDA (Council of European Social Science Data Archives)

A norvég *Stein Rokkan* kezdeményezésére az 1950-es évek közepén a társadalomtudományi kutatók létrehoztak egy nemzetközi adatcserehálózatot – abban az időben, amikor a géppel olvasható adatok cseréje még nem volt mindennapi dolog: az adatok leginkább lyukkártyán voltak rögzítve, s nem volt megoldott az óriási mennyiségek tárolása sem. Mindezekért *Rokkan* az adatok közzététel előtti minőségi szűrését javasolta, biztosítandó az adatok ekvivalenciáját. *Rokkan* kezdeményezésére az 1960-as évek elején megszülettek az első nemzeti adatarchívumok a nyugat-európai országokban. Csak évekkel később, 1985-

ben jött létre az első, azóta is egyetlen működő nemzeti adatarchívum Közép-Kelet-Európában: a TÁRKI Budapesten.

Az adatarchívumok már megalakulásuktól kezdve szorosan együttműködtek egymással. Ennek első eredményeként a 60-as években megszületett az adathalmazok leírásának szabványa, az *SSD (Standard Study Description)*. Az *SSD*-leírás információt ad az adathalmaz tartalmáról és összefüggéseiről, de megadja az adat alapján megjelent kiadványok teljes bibliográfiai adatait is. Természetesen nem teljesen ugyanazt az *SSD*-t használják a különböző archívumok: mindenhol kialakították saját nemzeti formátumukat.

1976-ban hivatalosan is létrejött az archívumok közötti kooperáció a *CESSDA, az Európai Társadalomtudományi Adatarchívumok Tanácsa* megalakításával. Célja, hogy segítse az adatok beszerzését, archiválását és elosztását európai szinten, közös projekteken, kooperáción keresztül, továbbá segítse az új szervezetek létrehozását. A *CESSDA* szakértői minden évben találkozóra gyűlnek össze, hogy megvitassanak olyan kérdéseket, mint pl. az adat lokalizálása és katalogizálása; adatcsomagolás; adatmenedzsment és dokumentáció; online hozzáférés stb. A *CESSDA*-tagok integrált katalógusa az Interneten is hozzáférhető: <http://www.nsd.uib.no/cessda/IDC>

Eurobarometer

Az 1970-es évek elejétől kezdődően az Európai Bizottság évente kétszer közvélemény-kutatást végez a 15 tagállam állampolgárai között. A felmérésben országonként 1000 állampolgár véleményét kéri politikai, szociális kérdésekről (köztük újabban a bővítésről is. – A ref.). 1990-től az *Eurobarometer*-felmérések részeként Közép-Kelet-Európa állampolgárainak véleményét is megvizsgálják, kérdéseket feltéve a politikai, gazdasági változásokkal, az európai uniós ismeretekkel és a csatlakozással kapcsolatban.

(Az *Eurobarometer* legújabb eredményei már olvashatók az Európai Unió weblapján. A csatlakozással kapcsolatos eredmények egyik érdekessége: 1998 márciusában az Európai Unió állampolgárainak átlagosan

44%-a támogatja az unió kibővülését; a tagjelölt országok közül pedig Magyarország áll az első helyen: 53% szeretné hazánkat látni elsőként az EU-országok között, 49%-kal Lengyelország, majd 48%-kal Csehország követ minket. – A ref.)

A mikroadatokhoz való hozzáférés

A megkötések és az adatvédelemre vonatkozó jogszabályok nemzeti különbségei miatt mind a mai napig nehézkes a harmonizált mikroadatokhoz való kutatói hozzáférés. Ha egy kutató ma összehasonlító kutatást kíván végezni, az adatokat egyenként kell begyűjtenie az egyes nemzeti irodákból, holott a szükséges adatok már össze vannak gyűjtve, s harmonizálva vannak az Eurostat központi irodájában. Szükséges lenne tehát, hogy a kutatók közvetlenül hozzáférhessenek az Eurostat mikroadataihoz, még inkább, hogy az adatok védelmének és a hozzáférésnek a nemzeti jogszabályai szabványosítva legyenek.

Adatterjesztési modellek

Az információs technika fejlődése eredményeképpen az adatok elosztásának, terjesztésének számos modellje jött létre:

Luxemburgi Jövedelemfelmérés (Luxembourg Income Study = LIS)

A LIS modell célja a hivatalos nemzeti statisztikai adatokat nemzetek feletti adatbázisba rendezni. A 25 országból származó háztartási jövedelmi adatokat egy központi adatbázisban összesítették, amelyet adatvédelmi okokból egy luxemburgi szerveren tárolnak, s a regisztrált kutatók elektronikus leveleken kaphatnak belőle adatokat.

Nemzeti Választási Eredmények Összehasonlító Információs Rendszere (Information System on Comparative National Election Studies = ICONES)

Az 1990-es évek elején a kölni Zentralarchiv hozta létre a nemzeti választások adatbázisát,

amelynek célja, hogy alapot biztosítson az európai összehasonlító kutatásokhoz. Tartalma az adathalmazok leírásától a bibliográfiákon keresztül grafikonokig, táblázatokig, eredeti kérdőívekig, fordítási, értelmezési információkig terjed. Az első, egyfelhasználós változatát 1992-ben adták közre. A jövőbeni tervek között az adathalmazok integrálása, hálózatba szervezése szerepel.

Szociális Változások Menedzsmentje (Management of Social Transformations = MOST)

Az UNESCO kutatási programja a következő területekre összpontosít: multikulturális és multi-etnikai társadalmak menedzsmentje; gyors szociális változásokat mutató városok; a globális gazdasági, technológiai és környezeti változások helyi és regionális hatásai. A modell mindazt az információt szolgáltatja, ami egy adathalmaz kiválasztásához, értelmezéséhez, lokalizálásához szükséges. A felhasználó közvetlenül és közvetetten is hozzáférhet az adatokhoz.

A NESTAR projekt

1995-ben három CESSDA-tag (brit, norvég és dán) elindította a NESTAR programot, amelynek célja, hogy létrehozson egy hálózati környezetet, amely:

- integrált, de lokálisan menedzselt európai katalógusa a társadalomtudományi adatgyűjteményeknek;
- eszközöket ajánl az adatközpontok böngészéséhez;
- adatelemző rendszert ajánl.

Az Európai Bizottság támogatásával a program már jelentős előrelépést ért el.

/HEEMSKERK, H.–MARKS, A.: The European social science database. = International Symposium on Data Archiving at Fukuoka Keizai Chosa-kyokai, Japan, October 14th 1996. 17 p./

(Koreny Ágnes)

Az online adatbázisok mint fordítási segédeszközök

Többnyire megfelelnek arról, hogy a nyilvánosan hozzáférhető, többnyelvű bibliográfiai adatbázisok a fordítói munka hasznos segédeszközei lehetnek, holott terminológiai szempontból való hasznosításuk nagyon is kézenfekvő. Ugyanis

- nagy tömegű szöveges információt tartalmaznak,
- a bennük lévő információ terminológiai szempontból strukturált,

- a legfrissebb szakkifejezések fordulnak elő bennük,
- anyaguk egy részét nehezen hozzáférhető dokumentumokból merítik,
- a szakkifejezések gyakran szöveggörnyezetben szerepelnek.

Ezek a jellegzetességek többnyire hiányoznak a szótárakból vagy terminológiai segédletekből, pedig a szöveg megértéséhez és a fordításhoz nagyon is szükségesek.